

מערך הוראה: ילדים-מבוגרים

א. פתיחה במליאה :

שאלות לדיון כיתתי :

- הגדירו את המושג **ילד** : מה מאפיין חיים של ילד? מהם עיסוקיו? מה מאפיין ילדות? (אפשרות נוספת היא לנהל את הדיון סביב אסוציאציות : לכתוב את המילה **ילד** במרכז הלוח וסביבה לכתוב את האסוציאציות שהתלמידים מעלים למילה. כך תתאסף רשימת מאפייני-ילדות שהתלמידים יעלו.)
- הגדירו את המושג **מבוגר** : מהם תפקידיו של המבוגר? (גם כאן ניתן להשתמש בתרגיל האסוציאציות).
- מתי ילד הופך למבוגר? (**למורה** : האם המעבר לעולם המבוגרים הוא תלוי-גיל או מציאות?)
- **למורה** : מטרת הדיון בפתיחת השיעור היא להגדיר את המושגים : **ילד ומבוגר**, לחדד את המשמעות שלהם ולהגדיר את התפקידים של כל אחד מהם. לאחר שהילדים יגדירו בעצמם את ההבדלים בין ילד לבין מבוגר, הם יוכלו להבין את המשמעות של היפוך התפקידים במסגרת המשפחתית בגטו ואת הפיכתם של הילדים ל"ילדים-מבוגרים".

ב. חלוקת דפי העבודה : סגירה ובידוד וילדים מבוגרים.

*מסומנות בכוכבית : שאלות המופיעות גם באתר.

- **כניסה** היכנסו לאתר ילדים בגטו <http://ghetto.galim.org.il/> ולחצו על כפתור לפניכם רחוב דמיוני המסמל את הגטו. תוכלו לנוע ברחוב באמצעות החצים שבצדו.

- הציורים המוארים הם שערי כניסה למדורים העוסקים בנושאים שונים הקשורים לעולם הגטו.
- לכל אחד מהמדורים ניתן להיכנס גם דרך האייקון המתאים שבתחתית הרחוב.

נועו בעזרת החץ השמאלי עד קצה הרחוב.

בקצה השמאלי של הרחוב מצוירת גדר תיל. היכנסו דרכה למדור **סגירה ובידוד**.

* מתחת לציור הרחוב מצוירים אייקונים דרכם ניתן להיכנס למדורים השונים.

למדור **סגירה ובידוד** ניתן להיכנס גם באמצעות הכפתור שבתחתית הרחוב.

1. קראו את ההסבר וצפו בעדויות המופיעות במדור (כפתור עדות). כיצד מתארים הילדים את הגירוש לגטו?

• נקודות למחשבה:

- מהם השינויים המתחוללים בחייו של ילד כתוצאה מהגירוש לגטו?
- מהם הקשיים הנובעים משינויים אלו?

2. התבוננו במקורות **תצלום, חפץ, ציור**   וענו:

א. מהו הפרט המופיע בכל אחד מהמקורות?

ב. * אילו מחשבות ורגשות עולים בכם כאשר אתם רואים חומה?

ג. למה נועדה החומה בגטו?

ד. מדוע היו הורים שבחרו לתת לילדיהם ציורים ויצירות בנושא החומה?

3. לחצו על כפתור על הנייר וקראו את הקטע מתוך יומנו של יצחק רודאשבסקי:

- * א. כיצד מתאר יצחק את החיים בגטו? _____
- ב. מה הוא מרגיש? _____
- ג. לאילו דברים הוא מתגעגע? _____
- _____

4. התבוננו בציור (כפתור ציור) וקראו את ההסבר שלצדו:

- א. מה, לדעתכם, יש במזוודה שעליה עומד תומי? _____
- ב. מה מסמלת המזוודה? _____
- ג. מדוע תומי עומד על המזוודה? _____
- ד. מה, לדעתכם, מרגיש תומי בהביטו מהחלון? _____
- _____

למורה: סעיפים א-ג בשאלה 4 מזמנים עיסוק בשאלות הקשורות למעבר לגטו: מה לקחו עמם המגורשים? מה נאלצו להשאיר מאחור? האם בכליהם של המגורשים היו רק חפצים הכרחיים לקיום פיזי כגון מזון, תרופות וביגוד? האם היו בהם חפצים הקשורים לקיום רוחני ורגשי כגון ספרים, אלבומים ותמונות, ספרי־קודש וכדומה? האם הילדים יכלו לקחת עמם את משחקיהם ואת צעצועיהם האהובים? שאלה 4-ב מציעה התייחסות אל המזוודה כאל חפץ המסמל את הבית שהושאר מאחור ואת העולם המוכר שממנו תומי גורש. שאלה 4-ג: המזוודה שעליה תומי עומד, מסמלת, כאמור, את תמצית הבית שממנו גורש, על ערכיו ועל היציבות והביטחון שהוא מקנה. יציבות זו היא המאפשרת לתומי לעמוד בביטחון על המזוודה: "הבית" הוא המגביה את תומי והוא המאפשר לו להשקיף החוצה, אל מעבר לחומות.¹

5. עתה נחזור לשאלות שהופיעו בתחילת הסיור במדור ונענה בכתב:

- א. מהם השינויים המתחוללים בחייו של ילד עם המעבר לגטו? _____
- _____
- ב. מהם הקשיים הנובעים משינויים אלו? _____
- _____

¹ להרחבה נוספת: תומי – חוברת הדרכה לגננות ולמורות, נעמי מורגנשטרן, יד ושם, בית-הספר המרכזי להוראת השואה, הוצאת יד ושם, ירושלים, תשנ"ט.

דף עבודה: ילדים מבוגרים

<להחליף באנר: דף למורה>

- חזרו לרחוב (קישור בצד שמאל למטה) **הורה לרחוב** ()
נועו בעזרת החץ השמאלי עד קצה הרחוב. ליד עמוד התאורה עומדים שני ילדים,
אוחזים ידיים: לחצו על הקישור והיכנסו למדור **ילדים מבוגרים**.
* ניתן להיכנס למדור זה גם באמצעות הכפתור שבתחתית הרחוב.
1. קראו את ההסבר והתבוננו בתצלום שלצדו:

• נקודה למחשבה:
מדוע, לדעתכם, ניתן לכנות את הילדים בתקופה זו "ילדים מבוגרים"?
על שאלה זו ננסה לענות בסיום הסיור במדור.

2. א. התבוננו בתצלומים ובציור שבמדור (כפתור **תצלום** וכפתור **ציור**)
ובצעו את המשימות שלצדם.
שימו לב שבכל אחד מהמקורות הילדים נמצאים לבדם, בלי דמות מבוגר.
ב. תארו את הקשר בין הילדים כפי שבא לידי ביטוי בכל אחד מהמקורות.
למורה: בין הילדים המופיעים במקורות השונים ניכר קשר של תמיכה, דאגה, עזרה וסעד, הבאים לידי ביטוי באחיזת ידיים, בהאכלה וכדומה. ניתן ללמוד ממקורות אלו על לקיחת אחריות של הילדים הבוגרים יותר כלפי הצעירים במציאות שנכפתה עליהם בגטו.
3. א. קראו את שירו של הנוש הכנבורג (כפתור **שיר**) ואת עדויותיהם של ישראל הדר ושל ישראל ארנסט (כפתור **על הנייר**). בצעו את המשימות שלצדם.
למורה: ניתן להציע לתלמידים בחירה בין העדויות הכתובות שבתת-המדור: "על הנייר" לבין עדות הווידיאו של הלינה בירנבאום בתת-המדור: "עדות".
ב. לאור הדברים שקראתם, כתבו: מה גרם לילדים להפוך ל"ילדים-מבוגרים"?

- חזרו לרחוב (קישור בצד שמאל למטה) **הורה לרחוב** ()
נועו בעזרת החץ הימני עד קצה הרחוב. בחלונות הקומה הראשונה של הבניין נראים ילדים עובדים: לחצו על הקישור והיכנסו למדור **עבודת ילדים**.
* ניתן להיכנס למדור זה גם באמצעות הכפתור שבתחתית הרחוב.

1. קראו את ההסבר והתבוננו בתצלום שלצדו:

• נקודה למחשבה:
מדוע בחלק מהגטאות נאלצו הילדים לעבוד?

2. א. התבוננו בתצלומים שבמדור (כפתור **תצלום**) (ובצעו את הפעילויות שלצדם).
ב. במה עבדו הילדים בגטו?

3. צפו בעדויותיהם של חסיה בן־דב ושל ישראל אבירם (כפתור **עדות**) (וקראו את דבריה של שרה פלגר־זיסקינד (כפתור **על הנייר**)).
א. מה היו הקשיים של הילדים בעבודתם בגטו?

למורה: הילדים בגטאות נאלצו לעבוד במגוון עבודות, בעבור חלקן נדרשת הכשרה שלא קיבלו. כלי העבודה והמכשירים שהם נאלצו להפעיל, לא תאמו את גופם הקטן ואת יכולתם הפיזית. בנוסף, הילדים נאלצו לעבוד שעות רבות בכל יום.

ב. כיצד מתארים הציורים שבמדור (כפתור **ציור**) את הקשיים הללו? (היעזרו בהסברים המופיעים לצד הציורים).

למורה: בציור מס' 1 כלי התפירה, מכונת התפירה והמספריים המצויירים גדולים בהרבה מהילדים. בציור מס' 2 נראים שדונים המחבלים בעבודתה של הילדה. הטקסט המצורף לציור מדגיש את הקושי של הילדה ואת חוסר האונים שהיא חשה.

חזרו לרחוב (קישור בצד שמאל למטה) **הזרה לרחוב** (קישור בצד שמאל למטה) נועו בעזרת החץ השמאלי עד קצה הרחוב. במרכז החומה נראים ילדים העוזרים לחברם לעבור דרך פרצה בחומה: לחצו על הקישור והיכנסו דרכו למדור **ילדים מבריחים**.
* ניתן להיכנס למדור זה גם באמצעות הכפתור אשר בתחתית הרחוב.

1. קראו את ההסבר, התבוננו בתצלומים שבמדור (כפתור **תצלום**) (וצפו בעדויותיהם של דוד אפרתי ושל שמואל גל (כפתור **עדות**)).

• נקודות למחשבה:

א. מדוע דווקא ילדים צעירים הפכו בגטו למבריחים? **למורה:** ילדים רבים הבריחו מזון אל הגטו, מאחר שמבנה גופם הקטן אפשר להם לעבור מבעד לפרצות בחומת הגטו. בנוסף, ילדים הם לרוב זריזים, דבר המאפשר את העיסוק בהברחה. כמו־כן, היו מקרים שבהם נשארו הילדים מפרנסים יחידים ולכן לקחו על עצמם לדאוג למשפחתם.

ב. מה, לדעתכם, היו התחושות שליוו את הילדים שעסקו בהברחת מזון אל הגטו? **למורה:** מתוך קטעי המקורות המופיעים במדור, ניתן ללמוד על תחושות של פחד, אחריות למשפחותיהם וגאווה על כך שהם מצליחים לפרנס את המשפחה, אשר ליוו את הילדים שעסקו בהברחה.

ג. מה, לדעתכם, הרגישו ההורים שילדיהם עסקו בהברחה? **למורה:** אין במדור התייחסות לתחושותיהם של ההורים אשר ילדיהם עסקו בהברחה. זוהי, כאמור, נקודה למחשבה ולא שאלה שיש לענות עליה בכתב. מטרתה לעורר מחשבה בנוגע להיפוך התפקידים שחל במסגרת המשפחתית, ושנבע בין־השאר גם מהעובדה שלפעמים ההורים בגטאות לא יכלו להמשיך לפרנס ולכלכל את משפחותיהם, והתפקיד עבר בלידת־בררה אל הילדים.

א. מדוע דווקא ילדים צעירים הפכו בגטו למבריחים? _____

ב. מה, לדעתכם, היו התחושות שליוו את הילדים שעסקו בהברחת מזון אל הגטו? _____

ג. מה, לדעתכם, הרגישו ההורים שילדיהם עסקו בהברחה? _____

2. א. קראו את השיר **הרשק** של סטפניה ניי (כפתור שיר) ואת עדותה של חנה (כפתור על הנייר) ובצעו את המשימות שלצדם.

א. האם הרשק וחנה חוו את פעולת ההברחה באותו האופן? מדוע?
למורה: הרשק וחנה חוו את פעולת ההברחה באופן שונה מאחר שרמת המודעות של כל אחד מהם למשמעויות ולהשלכות האפשריות של פעולת ההברחה הייתה שונה. חנה הייתה ילדה צעירה, בת 6 בסך-הכול, ולא הייתה מודעת לסכנות הטמונות בהברחה. בצאתה להבריח לא חשה פחד. בעדותה היא מספרת: "לא הבנתי שזה מסוכן. הייתי בת שש."
 הרשק, לעומתה, הוא דמות של נער מבוגר יותר, בן 12, המודע כבר לסכנות הכרוכות במעשה ההברחה. הוא עוסק בהברחה מתוך כוונה. בשיר מצוין שהוא פחד מאוד וידע שהמעשה כרוך בסכנת חיים. השיר מסתיים במשאלה שהוא נושא עמו בצאתו להבריח: "אלוהים, לו מדרכי זו אשוב!"

3. א. התבוננו בציור שבמדור (כפתור ציור) ובצעו את המשימות שלצדו.

ב. כיצד, לדעתכם, מתאר הציור את תחושותיהם של הילדים המבריחים? _____

לסיכום:

במהלך העבודה התוודענו לילדים אשר מהלך חייהם הרגיל הופר וילדותם הטבעית נקטעה.

- מדוע, לדעתכם, ניתן לכוון את הילדים בתקופה זו "ילדים-מבוגרים"?

סיכום במליאה:

שאלות לדיון כיתתי:

- מדוע, לדעתכם, ניתן לכנות את הילדים בתקופה זו "ילדים-מבוגרים"? (על שאלה זו התבקשו התלמידים לענות במהלך העבודה, ולסיכום ניתן להעלות אותה גם במהלך הדיון המסכם במליאה.)
- מה קורה לילדים שנאלצים להפוך למבוגרים בטרם עת?
- לאור העדויות והמקורות באתר, כיצד התמודדו הילדים בגטו עם ההתבגרות המואצת שנכפתה עליהם? (ניתן לדבר על התמודדות מעשית: הסתגלות מהירה לשינויים, לקיחת אחריות והשתלבות בעולם המבוגרים ועל התמודדות נפשית שבאה לידי ביטוי בכתיבת יומנים ושירים, בציור, במשחק, בניסיון לציין מועדים וחגים ועוד.)